

Lars Morell

Det nykonservative oprør

Metode

Jeg tilhører den generation af humanistiske akademikere, som har rod i 70'ernes studenterbevægelse. Dengang var det en selvfølge, at en student på et humanistisk fakultet havde et grundigt kendskab til politik og økonomi. Faktisk blev selv æstetiske fænomener såsom litteraturen betragtet gennem den politiske og økonomiske synsvinkel.

Dengang følte jeg fraværet af æstetik som en mangel og prøvede sammen med grafikerne og forfatteren Mikael Witte at genskabe en interesse for det æstetiske med vores plakater og rendestensteater. Det var vi ikke alene om. Det var der også mange andre studenter, som gjorde omkring 1980.

Konsekvensen var, at de humanistiske studenter meget hurtigt gled over i den modsatte grøft. I 80'erne har mange unge mennesker erklæret, at de ikke var interesseret i politik, men bare i musik og kunst. Det samme skete på de humanistiske fakulteter, hvor man glemte politikken og satsede alt på en æstetisk vinkel på litteraturen. Den skævhed var paradoksalt, for dansk politik oplevede en spændende udvikling i Poul Schlüters regeringstid. Derfor har jeg siden 1987 skrevet en række essays og artikler, som analyserer og kommenterer den politiske udvikling i Danmark.

Faktisk blev det metodiske program for humanioras tilbagevenden til et studium af politikken allerede fremlagt i 1983 af den amerikanske litteraturprofessor Paul de Man og tre andre forskere i bogen *Displacement. Derrida and After*. Vi skal ikke vende tilbage til studiet af politikken helt uberørt af de sidste ti års post-strukturalistiske litteraturlæsning. 80'ernes beskæftigelse med skrift og æstetik har skabt mulighed for, at humaniora kan anlægge sin egen originale vinkel på politikken. Ved hjælp af de nye æstetiske indsigter kan humaniora anlægge en vinkel på politik og samfund, som er mere selvstændigt humanistisk end dem, vi brugte i 70'erne.

I det følgende vil jeg tage en simpel model fra tekstvidenskaben, nemlig forskellen mellem repræsentationens orden og spillets orden. Den model vil jeg ikke bare bruge på den politiske tale, men på selve det politiske system.

Konservatisme og nykonservatisme

Over hele kloden har firserne været en overgangstid fra det moderne industrisamfund til det postmoderne højteknologiske samfund. Det er bemærkelsesværdigt, at denne opgave overalt er blevet varetaget af konservative regeringschefer. Hvorfor var konservatismen den af de gamle politiske bevægelser, som bedst evnede at frigøre sig fra arven fra den franske revolution og skabe en ny politisk orden?

Konservatismens historie giver svaret. Konservatismen opstod i slutningen af 1700-tallet som en reaktion imod den franske revolution og dens liberale ideer om frihed. De konservative gik imod revolutionen og holdt fast ved den rolige udvikling. Som noget meget vigtigt gik de imod den ideologiske måde at tænke på og lod sig lede af moden erfaring. De gik imod den løsrevne individualisme og holdt fast ved individets plads i familien og nationen. De gik imod den hensynsløse udbytning af arbejderklassen og holdt fast ved patriarkens sociale ansvar. Endnu i dag præger denne arv politikken i Det Konservative Folkeparti. Konservatismen føles som en lindrende balsam, fordi den har denne nostalgiske drøm om tiden før den moderne verden.

Der har været fremsat mange bud på, hvorfor Det Konservative Folkeparti blev regeringsbærende i firserne. Svaret ligger gemt i den kendsgerning, at firserne var en overgangstid mellem det moderne industrisamfund og det postmoderne højteknologiske samfund. For konservatismen var den af de gamle politiske bevægelser, som på forhånd var mest fjendtligt indstillet over for den moderne verden. Socialdemokraterne og liberalisterne opstod alle vegne som en støtte til politikens moderne projekt. Konservatismen opstod som en protest mod politikens moderne projekt.

Det blev konservatismens styrke i firserne. For overgangen fra konservatisme til nykonservatisme handler bl.a. om, at i begyndelsen af firserne skiftede konservatismens oprør mod den moderne verden karakter. Nykonservatismen betød til dels, at konservatismen holdt op med at længes tilbage til tiden før det moderne samfund og i stedet begyndte at tale om tiden efter det moderne samfund.

Takket være den nykonservative strømning lagde konservatismen sig i spidsen for den omstillingsproces, som de politiske partier gennemløber ved udgangen af det 20. århundrede, og det var den førerposition, som gjorde nykonservatismen regeringsbærende.

Problemstilling

Vi trænger til en revision af vor opfattelse af jordskredsvalget i december 1973. 70'ernes politiske teori opfattede dette valg som et småborgerligt oprør og i det hele taget som noget meget truende. I dag vil en ny humanistisk teori om politik snarere se jordskredsvalget i december 1973 som begyndelsen til den nye orden i

dansk politik.

For hvis vi skal beskrive firsernes politiske univers, så er det karakteriseret ved instrumentalisering og stilisering, og begge dele går tilbage til jordskredsvalget. Den midtersøgende instrumentalisering har rødder tilbage til Erhard Jakobsens Centrumdemokrater, og stiliseringen har rødder tilbage til protestpolitikernes nye sproglige opfindsomhed.

Hvis de nykonservative ikke har ændret andet, så har de i hvert fald ændret det danske politiske univers. De nykonservative ændrede vores opfattelse af hvad en politiker er ved at skabe to nye politikertyper, nemlig den politiske retoriker Poul Schlüter og den politiske håndværker Palle Simonsen. De udgør henholdsvis en stilisering og en instrumentalisering af politikerrollen, og er på den måde en videudvikling af begivenhederne efter jordskredsvalget.

De to nye politikerroller har nær samklang med den anti-ideologiske holdning i Det Konservative Folkeparti. Det er denne anti-ideologiske holdning, som gjorde det muligt for den politiske retoriker at skabe en ny form for politisk tale. Det er også partiets anti-ideologiske miljø, som skabte den politiske håndværker, for den politiske håndværker nedprioriterer de politiske valg, han rent faktisk træffer, og opfatter sig selv som styret af rent saglige hensyn.

Selvom der ikke ligefrem er fløjet slips og laksko gennem luften, så har der i firserne været et nykonservativt oprør mod politikens moderne form og forsøg på skabelse af, hvad jeg vil kalde en postmoderne politisk orden. Dette oprør er ikke gennemført af de ungkonservative med liberalistisk prægede synspunkter, men af partiets mellemgeneration. Det var gennem skabelsen af de to nye politikerroller, at Det Konservative Folkeparti gennemførte sit nykonservative oprør i firserne. Opgøret med politikens moderne form var et opgør med repræsentationens orden og den ideologiske måde at tænke på.

Den politiske retoriker

Fra tiltrædelsen i september 1982 til valgkampen i september 1987 skabte Poul Schlüter den politiske retoriker. Det er en nykonservativ politikertype, som er kendetegnet ved en ny politisk stil og en ny politisk retorik.

Det startede, da Schlüter trådte til som statsminister i september 1982, og *Ekstra Bladet* skrev "ja ja ja nu kommer jeg" på forsiden. Verset stammer fra Ralph Benatzkys operette "Sommer i Tyrol", og hensigten var naturligvis at karakterisere Poul Schlüter som en forelsket operette-politiker. Det fortsatte på TV et par måneder senere, da direktør Sten Danø omtalte Poul Schlüter som en parfumehandler, og dette image blev slået fast af Poul Schlüters berømte smil, som dengang blev gengivet alle vegne.

De gammeldags ideologer i SF, Socialdemokratiet og Venstre kunne ikke skabe en ny politisk symbolik, fordi hele deres sprog er bundet til den ideolo-

giske tænkemåde. Når gammeldags ideologer som Gert Petersen, Anker Jørgensen og Uffe Ellemann-Jensen taler, stabiliserer de betydningen af deres sprog ved at referere til instanser som kollektivet, solidariteten, friheden og individet. På den måde søger ideologerne at begrænse deres tale til bare at have en enkelt betydning.

Kun Det Konservative Folkeparti kunne tage springet ud af denne gammeldags politiske symbolik på grund af deres anti-ideologiske holdning. Poul Schlüter skabte sin nye politikertype ved at vise, at konservatismens anti-ideologiske holdning medfører en ny måde at bruge sproget på. Vi lever i dag i en verden, hvor det ikke længere er muligt at udpege en ægte og autentisk instans, som angiveligt skulle være den oprindelige mening, der skal stabilisere betydningen af de politiske symboler. Derfor er ideologernes søgen efter det oprindelige og helt sikre udgangspunkt brudt sammen. I stedet lever vi i en forførende verden af tegn, som henviser til tegn, som atter henviser til andre tegn, uden at nogle af disse tegn er mere oprindelige end andre.

Det var en erkendelse af dette, som lå i Poul Schlüters image som forelsket operette-politiker, som parfumehandler og iklædt et filmstjernesmil. Ganske vist var det en erkendelse, som den konservative politiker ikke kunne verbalisere. Men i sit kvindelige, forførende billedsprog udtrykte han en intuitiv viden om, at nu hersker spillets orden i tegnenes verden, og at repræsentationens orden er brudt sammen.

Virkeliggørelsen af dette program for en ny måde at bruge sproget på, som ikke skulle være ideologisk, kom med Poul Schlüters parole "det skal være lettere at være dansker". Denne parole har ikke en ideologisk sprogbrug, men en sprogbrug som slipper det litterære og retoriske fri. Måske betyder parolen, at danskernes verden skal lettes for tyngende ideologier. Måske betyder parolen, at det skal være mere behageligt at være dansker. Eller måske betyder parolen, at staten skal lægge færre forhindringer for den enkelte dansker. Parolen må aflæses ligesom en litterær tekst, der skal læses mange gange, fordi hver læsning åbenbarer en ny betydning.

Ideologi som repræsentation

En ny humanistisk videnskab om politik, som er præget af de mellemliggende ti års poststrukturalistiske tekstillæsning, må udarbejde en ny teori om ideologi. Den ideologiske måde at bruge sproget på undertrykker sprogets retoriske eller litterære side og søger at stabilisere sproget til at udgå fra en enkelt stabil betydning.

I det moderne politiske system, som opstod i Danmark med Grundloven fra 1849 og systemskiftet i 1901, fungerede den politiske tale ved at repræsentere de ægte og autentiske instanser. I den socialistiske blok repræsenterede den poli-

tiske tale arbejdet, solidariteten og fagbevægelsen. I den liberale blok repræsenterede den politiske tale individet og friheden. Den politiske debat fra Folketingets talerstol bestod i at måle disse ægte instanser med hinanden og lade den mest ægte og kraftfulde sejre.

Anker Jørgensen var den sidste moderne politiker i Danmark. Både som politikertype og som politisk taler befandt han sig inden for politikens moderne orden. Det var ærligt ment, når Anker Jørgensen førte en politisk tale, som fik styrke ved at foregå i solidaritetens, kollektivets og det ærlige arbejdes navn, for Anker Jørgensen havde selv oplevet den verden.

Men i dag lever vi i en anden verden, og det var jordskredsvalget i december 1973, som for første gang lod den nye politikertype dukke op i Folketinget. Det var den populistiske politiker med fjernsynstække, fordi han havde stor sans for sproget og de andre æstetiske virkemidler. I firserne kom der flere populistiske politikere i den danske opposition, men det afgørende var, at i firserne begyndte enkelte politikere fra de gamle partier at bruge samme æstetiske virkemidler. Når den nykonservative politiker Poul Schlüter begyndte at føre, hvad man måske vil kalde en postmoderne eller post-ideologisk form for tale, var det med rødder i jordskredsvalget i december 1973.

Den politiske håndværker

Hvis Palle Simonsen var pave i Vatikanet ville han i en sen nattetime meddele pressen, at han havde forhandlet et kompromis mellem Paradis og Helvede.

Der er to tendenser, som har afløst hinanden i den nykonservative politik. Poul Schlüter skabte den stilistiske politikerrolle, og hans fem stilskabende år strakte sig fra tiltrædelsen i september 1982 til valget i september 1987.

Ved valget i september 1987 begyndte massemedierne at kalde toppolitikerne fra de gamle partier for "politiske håndværkere". Det er den anden politikerrolle, som de nykonservative har skabt. På dette tidspunkt blev Schlüters opdyrkning af den politiske stilistik afløst af Palle Simonsens midtersøgende instrumentalisering af politikken. Palle Simonsen lagde sig i spidsen som Danmarks politiske håndværker nummer ét.

Politik er at træffe valg mellem alternativer, hvor dette valg er styret af bestemte idealer for samfundsudviklingen. Derfor er selve det politiske spil tydeligst på fløjene, hvor alternativerne står så skarpt over for hinanden. En midtersøgende politik har naturligvis også truffet bestemte valg, men ofte får disse valg et skær af ren saglighed - næsten som om der ikke var tale om politiske valg mellem alternativer, men om at lade sig lede af rent saglige hensyn. Denne instrumentalisering eller sagliggørelse af politikken er typisk for den politiske håndværker.

Fra starten af sin statsministertid skabte Poul Schlüter en retorisk kult omkring arbejdet. "Nu går vi i gang med arbejdet", lød konklusionen på

tiltrædelseserklæringen i september 1982. Denne nye retorik holdt Schlüter med valgudskrivelsen i august 1987, som Schlüter begrundede med, at "mudderkastningen" skulle overstås, for at Folketinget hurtigt kunne "trække i arbejdstøjet". Så de nykonservative har selv skabt denne myte om, at den midtersøgende linje slet ikke er et politisk valg, men er dikteret af rent saglige hensyn. Gennem mange år har vi hørt om "forretningen Danmark". Det er denne tendens, som blev sat på spidsen med firsernes retoriske interesse for arbejdet.

Denne opfattelse af sig selv som styret af rent saglige hensyn påvirker den politiske håndværker dybt. Forbillederne hentes ikke i det politiske liv, men i arbejdslivet hos cheføkonomen og virksomhedslederen. Det forstår jeg godt, for firsernes politiske håndværker beskæftiger sig med samme specialiserede indhold som cheføkonomen. Den politiske håndværker meddeler sig sjældent om de politiske valg, men taler som hele nationens cheføkonom. Det er heller ikke ubegrundet, at det andet forbillede er virksomhedslederen. For den politiske håndværker er virkelig en teknisk begavet forligssnedker, som kan tømre et kompromis sammen både til højre og til venstre.

Parlamentarismen og mandatet

Niels Helveg Petersen og Poul Nyrup Rasmussen er også typiske politiske håndværkere, men den nykonservative Palle Simonsen lagde sig i spidsen som Danmarks politiske håndværker nummer ét. For det måtte naturligvis blive Det Konservative Folkeparti som også skabte den anden af firsernes nye politikertyper, nemlig den politiske håndværker. For dette parti med den anti-ideologiske holdning var den perfekte vugge for denne teknisk begavede forligssnedker.

I saglighedens navn gjorde den politiske håndværker oprør mod politikens moderne orden. Politikens moderne orden er også repræsentationens orden. Meningen med repræsentationens orden er, at det politiske spil på regeringsplan og i Folketinget altid skal være baseret på en sikker instans, som selv er uden for dette spil. Den politiske håndværker erstattede denne instans med selve sagligheden. Den politiske håndværker tilhører selv repræsentationens orden, men han taler ikke i vælgernes navn. Han taler i saglighedens navn.

Grundloven fra 1849 indførte mandatet for at sikre, at det politiske spil i Folketinget altid er baseret på en instans uden for det politiske spil. Denne sikre instans uden for det politiske spil er vælgernes dom.

Systemskiftet i 1901 indførte parlamentarismen, som sikrer, at det politiske spil på regeringsplan altid er baseret på en sikker instans. Denne sikre instans uden for regeringsplanet er, at der ikke kan rejses flertal imod regeringen i Folketinget. Så det moderne politiske system i Danmark er overalt en virkeliggørelse af repræsentationens orden.

I saglighedens navn har den politiske håndværker faktisk gjort oprør mod

repræsentationens orden. Parlamentarismen blev løsnet, for som bekendt så vi en række vigtige flertal imod regeringen, uden at den blev væltet. Dette opgør med parlamentarismen skete i saglighedens navn med henvisning til, at de nationaløkonomiske problemer er vigtigere end grundreglerne i det moderne politiske system.

Måske blev Folketinget og regeringen også løsnet fra vælgernes dom ud fra samme begrundelse. Vælgernes dom er ikke så vigtig for den politiske håndværker. Det blev faktisk udtrykt tydeligt, da Schlüter i september 1987 omtalte valgkampen som mudderkastning. For den politiske håndværker mener, at de rent saglige nationaløkonomiske problemer er de samme, uanset hvad vælgerne mener.

Konklusion

Overgangen fra det moderne industrisamfund til det postmoderne højteknologiske samfund ændrer ikke bare selve måden, der laves politik på, men også det politiske indhold. I løbet af firserne har spørgsmål om forskning, uddannelse, højteknologi, gensplejsning og anvendt etik, kommunikation og internationalisering af forskning, uddannelse og erhvervsliv trængt sig på som tidstypiske politiske programpunkter. I denne artikel har jeg bare diskuteret den ændrede måde at lave politik på. Det skyldes ikke en opfattelse af, at politik er blevet til ren form, men udelukkende at emnet for min artikel måtte have en begrænsning.

En del af stoffet for denne artikel er naturligvis kendt fra dagspressen. Her har jeg ønsket at sætte journalistikkens mere løsrevne iagttagelser ind i en lidt større sammenhæng og vise, at de enkelte iagttagelser faktisk danner et system.

Det Konservative Folkeparti blev regeringsbærende i Danmark i firserne, som var en overgangstid mellem det moderne industrisamfund og det postmoderne højteknologiske samfund. Nykonservatismen skabte to nye politikerroller, som gjorde op med arven fra den franske revolution og skabte, hvad man måske kan kalde en postmoderne måde at føre politik på.

Når det var nykonservatismen, som havde denne kreative evne til at skabe nye politiske former, skyldes det, at konservatismen var den af de gamle politiske bevægelser, som på forhånd var mest fjendtligt indstillet over for den moderne verden. Det er typisk for det topstyrede Konservative Folkeparti, at den politiske fornyelse blev udtrykt gennem skabelsen af to nye lederskikkelser.